

Beleidskader Kerken, Kloosters en andere religieuze gebouwen

'In één dag kan religieus erfgoed van meerdere generaties van de aardbodem worden weggevaagd. Dat zien we in oorlogsgebieden, en op plaatsen waar zich religieuze conflicten voordoen. Vreemd genoeg gebeurt het ook in het rijke Nederland. Door een beperkte visie op het belang van dit erfgoed, zijn er in enkele decennia veel bijzondere kerkgebouwen verdwenen. Terwijl er voldoende alternatieven voorhanden zijn. Nu hoe langer hoe meer databanken van gemeentes digitaal inzichtelijk worden, is met één zoekopdracht vaak te zien hoeveel kerkgebouwen er gesloopt zijn. Het biedt een treurigmakend overzicht van honderden verloren parels.' (*)

(*) *Bron: Taskforce Toekomst Kerkgebouwen (www.toekomstkerkgebouwen.nl/Noodzaak)*

**Programma Investeren in Steden en Dorpen,
lijn 2; De Limburgse Identiteit**

vastgesteld door GS op 1 juli 2008

Document:	
Versie:	1.0
Datum vaststelling door GS:	01-07-08

INHOUD

1.	Inleiding	5
1.1.	Probleemstelling / opgave	5
1.2.	Jaar van het religieus Erfgoed	5
1.3.	PS-Motie Jaar van het Religieus Erfgoed	6
1.4.	Raakvlakken met ander provinciaal beleid.....	6
1.5.	Betrokken partijen	7
2.	Kerken	9
2.1.	Inventarisatie RK kerken	9
2.2.	Bestaand beleid ten aanzien van Kerken.....	9
3.	Kloosters	10
3.1.	Inventarisatie kloosters	10
3.2.	Beleidsvoorstellen Kloosters	11

1. Inleiding

1.1. Probleemstelling / opgave

Door de ontkerkelijking dreigt de komende jaren een substantieel aantal religieuze gebouwen, zoals kerken en kloosters, hun functie te verliezen. Dit kan leiden tot sloop, hetzij als bewuste keuze of doordat het gebouw verlaten wordt en vervalst. Zo kunnen we Erfgoed objecten verliezen die waardevol zijn voor de kwaliteit van de leefomgeving en de identiteit van Limburg. Met enige regelmaat is verlies of dreigend verlies van religieus erfgoed ook nieuws in de regionale en landelijke media.

Dit beleidskader geeft aan hoe de provincie Limburg haar beperkte middelen (zowel geld als mensen) op een proactieve wijze wil inzetten voor het behoud van kerken en klooster als religieus erfgoed. Behoud door herbestemming van dit erfgoed. De provincie kan vanuit de positie van middenbestuurslaag een specifieke bijdrage leveren aan het proces van herbestemming. Die bijdrage ligt vooral in het bij elkaar brengen van partijen in het proces van het vinden van een passende en renderende herbestemming én in het leveren van een financiële bijdrage. Waarbij die financiële bijdrage ook andere partijen overhaalt te participeren in de herbestemming van kloosters.

1.2. Jaar van het religieus Erfgoed

Het Jaar van het Religieus Erfgoed 2008 vestigt landelijke aandacht op de geschetste problematiek rond religieus Erfgoed. In een aparte stichting 'Jaar van het Religieus Erfgoed' zijn verschillende landelijke partijen in overleg met elkaar. Het betreft een brede vertegenwoordiging uit het maatschappelijke veld. De stichting wil komen tot een Strategisch Beleidsplan Religieus Erfgoed. Via de landelijke symposia die in juni 2008 plaatsvinden is de provincie Limburg ook betrokken bij de totstandkoming van dit beleidsplan.

Het strategische plan wordt eind dit jaar aan Minister Plasterk aangeboden. Het beoogt daarmee de problematiek ten aanzien van het behoud van religieus erfgoed ná afsluiting van het Jaar van het Religieus Erfgoed op de landelijke agenda te houden, ook in Limburg. Zakelijk gezien betreft het een transformatie van functies van gebouwen die zich over een langere periode afspeelt.

Actuele informatie over religieus erfgoed is essentieel voor goed beleid. Dit is door de stichting Jaar van het Religieus Erfgoed ook onderkend. De stichting heeft een portaal voor informatie uitwisseling opgezet in de vorm van een Wikipedia encyclopedie op het Internet (www.reliwiki.nl). Dit portaal is vanaf 9 juni 2008 toegankelijk. Geheel volgens het Wikipedia concept kan eenieder hier informatie ten aanzien van religieuze gebouwen en objecten toevoegen. Als provincie Limburg zullen we op korte termijn contact opnemen met de makers van reliwiki om te bezien welke informatie van de provincie Limburg kan worden toegevoegd. De informatie kan ook op de kaart getoond worden. De diverse landelijke inventarisaties die op dit moment lopen ten aanzien van kerken (vanuit het Bisdom Haarlem) en kloosters (vanuit de provinciale Monumentenwachten) zullen uiteindelijk ook via de reliwiki site toegankelijk worden.

1.3. PS-Motie Jaar van het Religieus Erfgoed

De provinciale staten van Limburg heeft in haar vergadering van 25 januari dit jaar de motie '2008 Jaar van het Religieus Erfgoed' aangenomen. Deze motie vraagt aan GS 1 miljoen euro aan extra middelen te bestemmen voor religieus erfgoed (zie bijlage 1). Het geld zal worden besteed aan de instandhouding van kerken, kloosters en andere religieuze gebouwen (€ 500.000,-); aan de restauratie van kruisen, kapellen en bijzondere grafmonumenten (€ 250.000,-) en aan de restauratie van religieuze interieurs en de verbetering van de toegankelijkheid van religieuze gebouwen (€ 250.000,-).

1.4. Raakvlakken met ander provinciaal beleid

Erfgoed: Ten aanzien van erfgoed is door de provincie Limburg in 2007 nieuw beleid ontworpen. Dit heeft vorm gekregen in de Monulisa regeling, die per 1 januari 2008 geldig is. Met het Monulisa beleid ondersteunen we als provincie alle typen erfgoed. Vanuit dit beleid kán dus ondersteuning plaats vinden van religieus erfgoed. Het Monulisa beleid én het beleidskader 'Kerken en kloosters' samen geven het volledige instrumentarium van de provincie Limburg dat ingezet kán worden voor het behoud van kerken en kloosters.

Ruimtelijke ordening: Kloosters zijn vaak grote complexen op voor gebiedsontwikkeling interessante plekken. De herbestemming van een klooster kan dan ook een extra impuls voor een dergelijke ontwikkeling betekenen. Door een koppeling te leggen met het provinciale ruimtelijke beleid (bijvoorbeeld via VORM) kan deze ontwikkeling worden gefaciliteerd.

Duurzaamheid: bij het zoeken naar nieuwe functies voor een klooster gaan we uit van duurzaamheid. Dat betekent dat de nieuwe functie in het gebied past en ook voor komende generaties een toegevoegde waarde heeft. Duurzaamheid betekent ook dat je rekening houdt met het milieu. Zo zal bij de restauratie en verbouwing van kloosters worden aangestuurd op energie-zuinige aanpassingen.

Leisure: een klooster is van oudsher een plek van bezinning. In eerste instantie naar binnen gericht, maar steeds meer zie je ook een ontwikkeling die naar buiten is gericht. In een aantal kloosters wordt hierop al ingespeeld. Zo hebben de zusters Birgittinessen in Weert hun klooster voor bezoekers geopend die voor korte of langere tijd in een rustige omgeving willen reflecteren. Kloosters die hun functie hebben verloren kunnen in bepaalde gevallen ook worden verbouwd tot hotel. Het Kruishercomplex in Maastricht is hiervan een voorbeeld. Verder heeft de monumentale waarde van een aantal kloosters al zoveel charme en kwaliteit dat een bezoeker/toerist zich daartoe aangetrokken voelt.

Zorg: kloosters kunnen door hun omvang soms gebruikt worden als opvangcentrum voor asielzoekers, seizoenarbeiders of andere groepen van bewoners die een bijzondere voorziening behoeven. Hiermee kan eveneens rekening worden gehouden.

Scholing: De restauratie en verbouwing van een klooster is een uitstekende leerplek voor aankomende restaurateurs of leerling- bouwvakkers. Met de opleidingsinstituten zullen hierover afspraken worden gemaakt. Verder sluiten we niet uit dat een klooster wordt gebruikt als studieobject voor bijvoorbeeld leerlingen van de kunstacademie.

1.5. Betrokken partijen

We benoemen hier de partijen waar we als provincie bij de uitvoering van het Beleidskader mee zullen samenwerken. Dit is nadrukkelijk geen volledige opsomming van partijen die betrokken kunnen zijn bij de herontwikkeling en het beheer van religieus erfgoed.

Het Bisdom Roermond en de kerken

Een groot deel van de RK-kerken in Limburg, ongeveer de helft van de driehonderd kerken, is een beschermd rijksmonument of onderdelen van de kerk zijn beschermd. Als zodanig ontvangen zij een subsidiebijdrage voor de instandhouding van het kerkgebouw van de diverse overheden, waaronder de provincie. Het Bisdom Roermond verzamelt de subsidie aanvragen van de kerkbesturen. Het Bisdom doet tevens een rechtmatigheidstoets en een doelmatigheidstoets voordat de aanvraag naar de provincie wordt doorgestuurd. De kerkbesturen zelf zijn als eigenaar zelf verantwoordelijk het gebouw.

Konferentie Nederlandse Religieuzen

De Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) is een koepelorganisatie voor kloosterordes. Het KNR heeft een adviserende en soms (financieel) ondersteunende rol naar de kloosterordes toe. De KNR heeft voor de onderlinge financiële ondersteuning tussen ordes het KOS solidariteitsfonds (Kommissie Onderlinge Solidariteit) opgericht. Met dit solidariteitsfonds kán de KNR de ordes bijvoorbeeld financieel ondersteunen bij hoge uitgaven voor onderhoud. Uit dit fonds is bijvoorbeeld een deel van de restauratie van het klooster Birginitessen gefinancierd. In haar adviserende rol heeft de KNR onlangs een inventarisatie van kloosters afgerond en tegelijkertijd een handleiding gepubliceerd over de stappen die een klooster(orde) zou moeten volgen in het proces van herbestemming van een klooster.

De eigenaren van kloosters

Als het klooster nog een religieuze bestemming heeft, zijn kloosterordes zelf eigenaar van het gebouw en het perceel. Zij beslissen zelf over verkoop en eventueel daaraan verbonden voorwaarden voor herbestemming. De KNR heeft bij de transformatie naar een andere functie een ondersteunende rol naar de ordes toe. De door ons uitgevoerde inventarisatie geeft aan dat de leegstaande kloosters veelal in niet religieuze handen komen. Van de 26 leegstaande kloosters zijn er 17 in particuliere handen. In twee gevallen daarvan betrof het een woningbouw stichting.

De Monumentenwacht Limburg

De Monumentenwacht Limburg heeft als belangrijkste taak inspecties uit te voeren op monumenten, om zo doende noodzakelijk (preventief) onderhoud te kunnen constateren. Op deze wijze wordt op een eenvoudige en preventieve wijze een bijdrage geleverd aan de instandhouding van historisch en cultureel waardevolle gebouwen. In die zin is de monumentenwacht ook betrokken bij de instandhouding van religieus erfgoed.

Andere geloofsgemeenschappen

Uit de gesprekken die we tot nu toe gevoerd hebben met ander geloofsgemeenschappen blijkt dat de problematiek van verwachte leegstand van gebouwen lijkt op hetgeen naar voren komt uit de gesprekken met het Bisdom Roermond. We hanteren dan ook gelijk beleid voor alle religieuze kerkgebouwen, onafhankelijk dus van welke geloofsgemeenschap gebruik maakt van het gebouw,

Op korte termijn zal gesproken worden met de Protestantse Kerk Nederland (PKN). In dit gesprek zullen we ook een nadere toelichting vragen op de discussienota 'Een protestantse visie op het kerkgebouw'. Deze nota heeft de PKN onlangs laten verschijnen, met als doel onder haar leden de discussie over herbestemming van protestantse kerken te starten. Ook willen we op korte termijn een gesprek voeren met een vertegenwoordiger van de Joodse gemeenschap in Limburg.

2. Kerken

2.1. Inventarisatie RK kerken

De Provincie Limburg heeft ongeveer driehonderd Rooms-Katholieke kerken binnen haar grenzen. Voor de helft betreft dit rijksmonumenten, die geheel zijn beschermd, en voor een andere kleine 10 procent zijn onderdelen van de kerk beschermd. De overige kerken, zo rond de 150, hebben niet de status van rijksmonument. De status van het onderhoud van de kerken in Limburg is ten opzichte van de rest van Nederland goed te noemen. Dit mede dankzij steun van de overheid.

Uit de gesprekken met het Bisdom Roermond hebben we een beeld gekregen van de problematiek van herbestemming van kerken voor Limburg. Naar verwachting zullen de komende tijd jaarlijks twee kerken aan de eredienst onttrokken. Bij het onttrekken aan de eredienst zijn pastorale redenen (de zielezorg) bepalend, niet de economische argumenten. Het proces van onttrekken aan de eredienst doorloopt een aantal vaste stappen. Alle beslissingen hierover gaan via een bisschoppelijke goedkeuring. Dit na een financieel en een bouwkundig advies. De procedure kent twee decreten. Eerst een decreet voor de onttrekking aan de ere-dienst. Daarna kan een gebouw nog incidenteel in gebruik zijn bij de kerk. Na een uitvoeringsdecreet is de kerk definitief niet meer in gebruik voor de eredienst. Een kerk onttrekken uit de eredienst is een proces van een aantal jaren. Het initiatief komt vanuit de parochie, omdat het kerkbestuur zelf eigenaar van het kerkgebouw is.

In stedelijke gebieden is het vanwege de kerkdichtheid gemakkelijker om kerken aan de eredienst te onttrekken. In stedelijke gebieden, waar na de oorlog veel kerken zijn geopend, is het proces van samenvoegen van parochies en sluiten van kerken al een aantal decennia gaande. In de periode 1992-2008 zijn in Limburg 32 kerken aan de eredienst onttrokken. In 18 gevallen is tot sloop overgegaan. In de overige gevallen is een herbestemming gevonden (9 kerken) of is een herbestemming in onderzoek (5 kerken).

2.2. Bestaand beleid ten aanzien van Kerken

In Nederland vindt al een kleine veertig jaar een ontkerking plaats. Die trend zet volgens de cijfers van het onderzoeksinstituut Kaski voorsnog ook door voor Limburg. De dreiging van verlies van kerken als religieus waardevol erfgoed is daarom een beleidsthema dat voor een langere periode aandacht vraagt van het provinciaal bestuur.

Ons uitgangspunt bij het opstellen van dit beleidskader 'Kerken en Kloosters' is dat we ten aanzien van kerken geen nieuw beleid maken. De argumentatie hiervoor is tweeledig. Enerzijds zit de blijvende aandacht voor deze thematiek reeds ingesloten in ons huidige beleid. Over de periode 1980 t/m 2007 is 18 miljoen aan provinciale middelen voor instandhouding van kerken uitgegeven. Door dit beleid wordt het al mogelijk gemaakt dat kerken zolang mogelijk hun religieuze functie houden. Hiermee wordt leegstand van kerken voorkomen. Verder constateren we ten aanzien van kerken dat het proces van het zoeken van een herbestemming een lang durend proces is. Het zijn de kerkbesturen zelf die zich uiteindelijk de vraag moeten stellen of een kerkgebouw onttrokken wordt aan de eredienst en de parochie samengaat met een ander parochie. Dit lange proces laat een spreiding van middelen toe, waardoor acuut ingrijpen minder noodzakelijk wordt.

3. Kloosters

3.1. Inventarisatie kloosters

Voor het verkrijgen van actuele informatie hebben we in het voorjaar van 2008 een inventarisatie uitgevoerd onder gemeenten in Limburg. De respons van de gemeenten op deze enquête was hoog. Voor de kloosters hebben we tevens gebruik gemaakt van bestaande bronnen zoals de Konferentie voor Nederlandse Religieuzen (KNR) en de heer F. Hoebens.

Op basis hiervan hebben we een goed inzicht gekregen in de huidige leegstand en de verwachte leegstand van kloosters, de onderhoudstoestand, de monumentenstatus en de eventuele plannen voor herbestemming. Met deze informatie over de kloosters kunnen we de prioriteiten stellen in de aanpak die we vanuit de provincie voorstaan. Zo zullen we ons ten aanzien van kloosters richten op leegstaande kloosters én op kloosters die binnen nu en vijf jaar naar verwachting hun religieuze functie verliezen.

Cijfers van de KNR geven aan dat er tussen nu en vijf jaar veel kloosters hun functie mogelijk verliezen: de gemiddelde leeftijd van de religieuzen is 84 jaar. Herbestemming van kloosters is dus actueel voor Limburg de komende vijf jaar. Onze inventarisatie bevestigt dit. In de kloosters die leegstaan of waarvoor leegstand dreigt is de kans op verlies van waardevol religieus erfgoed substantieel groter dan bij kloosters waar al een herbestemming heeft plaats gevonden.

We geven hieronder de belangrijkste uitkomsten uit onze inventarisatie.

Kloosters die nog in functie zijn

De herbestemming van kloosters in Limburg is al geruime tijd gaande. Limburg is immers rijk aan kloosters. Van de 400 kloostergebouwen die Limburg binnen zijn grenzen heeft, hebben nog maar 55 gebouwen een kloosterfunctie. Hierbij hanteren we de definitie van de KNR: een klooster beschikt minimaal over kloostercellen, een refter en een kapel. Het aantal religieuzen per klooster verschilt sterk. Ongeveer de helft van deze kloosters zal over vijf jaar geen religieuze bestemming meer hebben.

Leegstaande kloosters

Voor leegstaande kloosters komen we op een aantal van 26 klooster. Twee daarvan zijn gedeeltelijk leeg en gedeeltelijk in gebruik als klooster zijn.

In totaal is er sprake van 81 klooster die nog in gebruik zijn dan wel leeg staan.

Monumentale status van kloosters

Onder de 81 geïnventariseerde kloosters zijn 35 beschermde rijksmonumenten. Zo'n 13 andere gebouwen uit onze inventarisatie hebben alleen een bescherming als gemeentelijk monument. Ongeveer een kwart van de onderzochte kloosters beschikt ook over een beschermd kloostertuin.

Onderhoudstoestand kloosters

Van de 81 kloosters in deze inventarisatie heeft tien procent een slechte onderhoudstoestand van het gebouw. Van twintig procent van de gebouwen is de onderhoudstoestand matig. Van dertig procent hebben we de onderhoudstoestand niet kunnen achterhalen. Van vijftig procent van de gebouwen is de onderhoudstoestand goed.

Herbestemming van kloosters:

In de handleiding voor herbestemming van de KNR gaat men uit van kloosters die nu nog een religieuze bestemming hebben. In dat geval hebben de kloosterordes zelf nog de kaarten in handen ten aanzien van herbestemming. De KNR streeft in haar handleiding naar een herbestemming van kloosters die recht doet aan de bijdragen die religieuzen in het verleden geleverd hebben aan de maatschappij; onder andere in het onderwijs en de zorg.

Als kloosters eenmaal leeg komen te staan ligt de verantwoordelijkheid voor de herbestemming grotendeels bij de nieuwe eigenaar (zo die er is). Van de leegstaande klooster zijn in 17 van de 26 gevallen plannen voor herbestemming.

Uit de inventarisatie komt naar voren dat bij leegstand de gemeenten weinig grip hebben op de herbestemming van kloosters. De gemeenten hebben maar in 4 van de 26 gevallen zelf concrete plannen voor herbestemming. Daarbij zijn de plannen voor herbestemming die de commerciële partijen hebben meestal niet bekend bij de gemeenten. Verder zien we dat grote kloostercomplexen vaak gefaseerd een herbestemming krijgen.

Andere gegevens over herbestemming (uit de inventarisatie):

- Plannen voor herbestemming: 20. In 15 gevallen betreft het plannen voor gebouwen die nu al leeg staan.
- In maar 4 gevallen heeft de gemeente plannen voor herbestemming. In 10 gevallen hebben commerciële partijen plannen voor herbestemming. In dat laatste geval heeft de gemeente vaak geen zicht op de feitelijke functie die er aangegeven wordt door de commerciële partij.
- In zes gevallen is beoogde nieuwe bestemming bekend; hotel+winkel, medisch centrum, verpleegzorg instelling, wonen en hotel, woningen (2 plannen). In de andere 14 gevallen is de nieuwe bestemming niet bekend.
- Plannen voor sloop: 4 (waarvan 3 leegstaand)

3.2. Beleidsvoorstellen Kloosters

3.2.1. Prioritaire Kloosters

Voor het aanbrengen van een verdere focus voor het beleidskader hebben we uit de 55 kloosters die nog in functie zijn en 26 kloosters die leegstaand zijn een selectie gemaakt. We kiezen uit deze kloosters alleen de kloostergebouwen die een Rijksmonument zijn. We houden dan 36 monumentale kloosters over. De prioriteiten in deze lijst zijn als volgt; prioriteit 1 hebben de leegstaande kloosters; prioriteit 2 hebben de kloosters waarvan naar verwachting binnen nu en vijf jaar de religieuze functie vervalst; prioriteit 3 hebben de klooster die nog een langere periode een religieuze functie hebben.

Dit beleidskader concentreert zich op de kloosters met prioriteit een en twee. Voor de kloosters die onder prioriteit drie vallen, kan gebruik worden gemaakt van het reguliere monumentenbeleid (Monulisa).

Prioritaire monumentale kloosters:

prioriteit	GEMEENTE	plaats (klooster)	naam	leegstand	Rijks monument	Over 5 jaar klooster? (*)
1	Margraten	Cadier en Keer	Huize Blankenberg	Ja	Ja	Nee
1	Vaals	Vaals	Camillianenklooster	Ja	Ja	Nee
1	Sittard-Geleen	Sittard	Klooster Leyenbroek	Ja	Ja	Nee
1	Echt-Susteren	Koningsbosch	Liefde Zusters van het kostbaar bloed	Ja	Ja	Nee
1	Venlo (Stey)	Steijl	Sankt Gregor	Ja	Ja	Nee
1	Echt-Susteren	Susteren	O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen	Ja	Ja	Nee
1	Heerlen	Heerlen	Antonius van Padua	Ja	Ja	Nee
1	Margraten	Noorbeek	Hoog Cruys	Ja	Ja	Nee
1	Kerkrade	Kerkrade	Klooster Franciscus	Ja	Ja	nvt
1	Roermond	Roermond	Karmel	Ja	Ja	nvt
1	Sittard-Geleen	Sittard	Sint Agnetenberg	Ja	Ja	Nee
1	Sittard-Geleen	Sittard	Ursulinenklooster	Ja	Ja	Nee
1	Sittard-Geleen	Sittard	Dominicanenklooster	Ja	Ja	Nee
2	Venlo (Ulingsheide)	Ulingsheide	Trappistenabdij Ulingsheide	Nee	Ja	Nee
2	Venlo	Tegelen	Priorij Nazareth	Nee	Ja	Nee
2	Margraten	Cadier en Keer	Gerlachushuis	Nee	Ja	Nee
2	Sittard-Geleen	Sittard	Klooster Heilig Hart	Nee	Ja	Nee
3	Vaals	Lemiers	Abdij Benedictusberg	Nee	Ja	Ja
3	Echt-Susteren	Echt	Karmel v.d. H. Familie	Nee	Ja	Ja
3	Heerlen	Heerlen	Huize de Berg / Rustoord Sint Joseph	Nee	Ja	Ja
3	Heerlen	Heerlen	Savelbergklooster	Nee	Ja	Ja
3	Maastricht	Maastricht	St.Petrus Claver	Nee	Ja	Ja
3	Nuth	Hulsberg	Regina Pacis	Nee	Ja	Ja
3	Margraten	Cadier en Keer	Missiehuis Afrikacentrum	Nee	Ja	Ja
3	Maastricht	Maastricht	Onder de Bogen	Nee	Ja	Ja
3	Maastricht	Maastricht	De Beyart	Nee	Ja	Ja
3	Gulpen-Wittem	Partij	Mariëndaal	Nee	Ja	?
3	Simpelveld	Simpelveld	Loreto	Nee	Ja	Ja
3	Venlo	Steijl	Missiehuis St. Michaël	Nee	Ja	Ja
3	Venlo	Steijl	H. Hart klooster	Nee	Ja	Ja
3	Venlo	Steijl	H. Geest	Nee	Ja	Ja
3	Gulpen-Wittem	Wahlwiller	Arnoldus Janssen	Nee	Ja	Ja
3	Weert	Weert	Maria Hart	Nee	Ja	Ja
3	Weert	Weert	Hiëronymus	Nee	Ja	Ja (deels)
3	Gulpen-Wittem	Wittem	Redemptoristen Wittem	Nee	Ja	Ja
3	Maastricht	Maastricht	Opveld	Nee	Ja	Ja

(*)naar verwachting

Hiermee ontstaat een lijst met kloosters die aangeeft op welke kloosters we ons als provincie met prioriteit willen richten. Bij de toepassing van de hier genoemde beleidsinstrumenten is deze prioriteitenlijst de leidraad. De lijst blijft een momentopname. Bijstelling kan na twee jaar nodig blijken. De prioriteitenlijst maakt intergraal onderdeel van het beleidskader.

Binnen deze groep van prioritaire kloosters is op basis van de onderhoudstoestand en de plannen voor herstemming een keuze gemaakt uit kloosters, waar met hulp van de aan dit beleidskader gekoppelde middelen, op korte een bijdrage wordt geleverd aan de herbestemming.

3.2.2. Herbestemming

Bij de herbestemming van kerken en kloosters is het uitgangspunt van de provincie de instandhouding van waardevol religieus erfgoed. Daarnaast willen we als provincie een daadwerkelijke benutting van het religieus erfgoed. We gaan eerst in op het begrip waardevol daarna op de mogelijkheden van herbestemming.

De cultuurhistorische waarde

Een indicatie van de cultuurhistorische waarde is de beschermde status die het gebouw heeft. Verder hebben de beherende en/of adviserende organisaties (b.v. KNR, www.kerkgebouwen-in-limburg.nl) eigen cultuurhistorische waardestellingen gedaan. Deze waardestellingen zullen naar verwachting de komende tijd via de website www.reliwiki.nl toegankelijk worden voor alle partijen die bezig zijn met de problematiek van herbestemming van religieus erfgoed. De bredere toegankelijkheid van informatie over de cultuurhistorische waarde van religieus erfgoed vinden we als provincie ook van belang omdat hier een objectiverend effect van uit kan gaan. De gezamenlijke kennis over het religieuze erfgoed groeit op deze wijze.

Herbestemming

Voor de instandhouding van religieus erfgoed is het essentieel dat partijen naar een herbestemming streven die het religieus gebouw voor een langere periode een nieuwe functie geven, die ook economische verantwoord is. Het object moet voldoen aan de eisen van de nieuwe gebruiker, waarbij zoveel mogelijk met de cultuurhistorische waarde rekening wordt gehouden.

Wij zien een veelheid van mogelijkheden voor herbestemming die ook kansen biedt op andere beleidsterreinen. We noemden eerder al de beleidsterreinen, ruimtelijke ordening, leisure, zorg, scholing en duurzaamheid. Bij betrokkenheid met de herbestemming van kloosters zullen we de synergie met deze beleidsterreinen nadrukkelijk zoeken.

Tegelijkertijd speelt bij de herbestemming de religieuze identiteit van het gebouw een rol. Bewoners van wijken kunnen heel persoonlijke herinneringen aan gebeurtenissen (trouwen, doop, e.d.) in dit soort gebouwen hebben. Voor kloosters geldt dat zij zich lang hebben ingezet op de maatschappelijke velden zorg en onderwijs. Respect voor deze achtergrond kan meegenomen worden bij de herbestemming van deze gebouwen. Bestemmingen zoals zorginstellingen, onderwijsinstellingen of bestemmingen met een religieus aspect liggen dan voor de hand.

Dat er bij herbestemming respectvol met religieus erfgoed omgesprongen kán worden bewijzen een aantal goede voorbeelden, zoals het Kruisherenklooster hotel en de Dominicanenkerk te Maastricht. Creativiteit is nodig om deze vaak ongewone gebouwen een nieuwe functionele herbestemming te geven. We zien als provincie ook nadrukkelijk kansen voor toeristische herbestemmingen. Een uitwerking daarvan kan bezinningstoerisme zijn.

Verder willen we wijzen op de kansen die grote kloostercomplexen bieden. Voor een aantal maatschappelijke functies wordt nogal eens gekozen voor nieuwbouw. Bij verstandig hergebruik van een klooster is dit misschien overbodig.

3.2.3. Korte termijn aanpak: ondersteuning van aantal grote projecten

We stellen voor om uit de leegstaande kloosters die rijksmonument zijn (prioriteit 1 op onze lijst) op korte termijn een tweetal kloosters te kiezen, waar nu al gewerkt wordt aan een herbestemming. Deze projecten willen we in 2008 in financiële zin ondersteunen voor tezamen 200.000 Euro. We realiseren zo quick-wins en maken als provincie nog dit jaar (het jaar van het religieus Erfgoed) zichtbaar dat we betrokken zijn bij de herbestemming en het behoud van religieus erfgoed. Dit in lijn met de PS-motie van 25 januari 2008 over het Jaar van het Religieus Erfgoed.

De selectie uit de lijst met leegstaande kloosters zullen we op korte termijn uitvoeren. Bij de selectie beoordelen we de klooster op de kwaliteit van de plannen voor herbestemming, de partners die betrokken en de mogelijkheden voor win-win situaties op beleidsterreinen van de provincie. De geselecteerde projecten moeten daarbij een goede uitstraling hebben als voorbeeld projecten in het kader van het Jaar van het Religieus erfgoed.

3.2.4. Conserveringsregeling leegstaande klooster monumenten

Voor kloosters die leegstaan of leeg komen te staan uit de prioriteitenlijst (prioriteit 1 en 2) waar nog niet direct een herbestemming mogelijk is, is een conserveringsregeling beschikbaar. De regeling wordt in samenwerking met de Monumentenwacht Limburg uitgevoerd. De Monumentenwacht Limburg heeft daarin de rol van onafhankelijke en objectieve adviseur. De mogelijke instandhoudings- of consolidatiewerkzaamheden worden in opdracht van de eigenaar gegeven aan derden.

Hieronder geven wij een korte schets van hoe die regeling er op hoofdlijnen uit zou moeten zien. De regeling zullen we ter vaststelling aan uw Collega voorleggen. Voor de 'conververingsregeling kloosters' ten aanzien van kloosters reserveren we een bedrag van 250.000 Euro. De regeling heeft voorlopig een duur van drie jaar.

Doel van de regeling:

De regeling wil (vervolg) schade aan leegstaande kloosters voorkomen. De bouwkundige staat van het monument dient geconsolideerd te worden. Hiermee wordt voorkomen dat bouwkundige en historisch waardevolle substantie vroegtijdig en ongecontroleerd verloren kan gaan. Daarmee wordt ook voorkomen dat bij een ingebruikname extra kosten moeten worden gemaakt voor herstel of restauratiewerkzaamheden als gevolg van verwaarlozing.

Objecten die in aanmerking komen:

Voor de regeling komen in aanmerking alle prioritaire kloosters die onderdeel uitmaken van dit beleidskader Kerken en Kloosters.

Uitvoering van de regeling:

De eigenaar / beheerder van een voor deze regeling in aanmerking komend object meldt dit aan bij Monumentenwacht Limburg. Monumentenwacht Limburg voert zo spoedig mogelijk een basis inspectie / opname uit. Hiermee wordt de bouwkundige staat vastgelegd, waarbij de nadruk ligt op aanwezige gebreken en (potentieel) schadegevoelige onderdelen en situaties. Op grond van deze bevindingen geeft Monumentenwacht Limburg advies(en) omtrent de maatregelen die genomen moeten worden om bestaande schade te herstellen en mogelijke vervolgschade te voorkomen, met als doel de bouwkundige staat te consolideren en historisch waardevolle substantie te behouden. Al de bevindingen en aanbevelingen worden vastgelegd in een schriftelijke rapportage.

Bij de advisering wordt uitgegaan van sobere en doelmatige instandhoudings- of consolidatiemaatregelen. Bij de geadviseerde consolidatiemaatregelen wordt even eens een tijdsindicatie geven waarbinnen werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd en/of dienen te worden herhaald. Desgewenst kunnen voor de geadviseerde maatregelen, werkomschrijvingen worden opgesteld en aangeleverd.

Na de basisinspectie blijft Monumentenwacht Limburg de bouwkundige staat van een object monitoren door regelmatige, ten minste 1x per halfjaar, korte bezoeken te brengen aan het object, waarbij een globale visuele inspectie wordt gehouden. Hierbij ligt de nadruk op de controle van de in het consolidatierapport aangegeven meest kritieke punten. Van deze tussentijdse controle inspecties wordt een beknopt bezoekersverslag gemaakt en de eigenaar danwel beheerder toe gezonden. Daarnaast kan de eigenaar of beheerder altijd een beroep doen op de Monumentenwacht Limburg, om nader advies, extra werkomschrijvingen, extra tussentijdse controle bezoeken en begeleiding of beoordeling van werkzaamheden. Na 3 jaren volgt weer een meer uitgebreide inspectie en wordt het basis opnamerapport integraal geactualiseerd. En herhaalt de cyclus zich.

Kosten van de regeling

De kosten die door de Monumentenwacht Limburg in rekening worden gebracht, worden betaald door de eigenaar of beheerder. De eigenaar/beheerder betaald ook de kosten voor uitgevoerde instandhoudings- of consolidatiewerkzaamheden door derden.

Voor de basisinspectie en consolidatieadvies dient bij kloosters gemiddeld genomen rekening gehouden worden met een tijdbesteding van 40 uren. Het daadwerkelijk aantal te besteden uren zal sterk afhangen van de omvang, complexiteit en bouwkundige staat van het object. Geschatte gemiddelde kosten per opname en consolidatierapport: ca. 3.000 Euro. Uitgaande van 2 beperkte controle inspecties, incl. kort bezoekverslag, dient per jaar rekening gehouden te worden met een tijdsbeslag van gemiddeld 8 uren, exclusief voorrijkosten en administratiekosten. Geschatte gemiddelde kosten voor controle per jaar: ca. 500 Euro.

Voorwaarden voor aanvraag van subsidie in het kader van de conserveringsregeling kloosters

De eigenaar kan voor het in aanmerking komen voor de conserveringsregeling kloosters een subsidie verzoek indienen bij de provincie Limburg. Dit is mogelijk nadat de regeling is vastgesteld door GS.

Als voorwaarden voor toekenning van subsidie in het kader van de mottenballenregeling noemen we:

- Het gebouw dient als laatste bestemming een klooster te hebben gehad
- Het gebouw dient leeg te staan
- Het gebouw dient een Rijksmoment te zijn
- Er dient in de drie jaar voorafgaand aan het subsidieverzoek door de eigenaar van het kloostergebouw aantoonbaar goed rentmeesterschap te zijn uitgevoerd.

In de subsidie van de provincie aan de eigenaar zit een bijdrage aan de kosten die gemaakt moeten worden door de Monumentenwacht Limburg als ook voor de instandhoudings- of consolidatiewerkzaamheden uit te voeren door derden. Bij de uitvoering van de consolidatie werkzaamheden (zoals het wind- en waterdicht houden) zijn de adviezen zoals op schrift gesteld door de monumentenwacht altijd leidend.

Voor de periode van drie jaar waarin de conserveringsregeling kloosters loopt willen we per subsidieaanvraag vijftig procent van de kosten tot een maximum van 50.000 Euro honoreren. We willen met deze conserveringsregeling minimaal vijf kloosters ondersteunen.

3.2.5. Structurele inzet op herbestemming kloosters

We willen de komende twee jaar vanuit de eigen rol van de provincie structurele ondersteuning geven aan het proces van herbestemming van kloosters.

Inzet provincie voor herbestemming kloosters

Doel van die inzet is het behoud van beschermde kloostergebouwen door herbestemming. Daarbij willen we sturen op een passende en renderende herbestemming van kloosters. Uiteraard met respect voor het eerdere religieuze gebruik en rol die religieuzen in de samenleving hebben en hebben gehad. Een toeristische herbestemming sluiten we daarbij niet uit. Een vorm als bezinningstoerisme bijvoorbeeld sluit goed aan op het eerder gebruik. In dit proces concentreren we ons op een beperkt aantal kloosters; hiervoor gebruiken we de prioriteitenlijst met kloosters zoals we die in dit beleidskader hebben vastgesteld, waarbij we ons eerste instantie zullen concentreren op kloosters met prioriteit 1. Tenslotte willen we in dit proces daar waar mogelijk leegstand van kloosters voorkomen. Leegstand brengt een groot risico op verval met zich mee.

Rol provincie

Het proces van herbestemming van kloosters ondersteunen we door partijen bij elkaar te brengen. Als belangrijke externe partner zien we daarin de Konferentie van Nederlandse Religieuzen. Binnen de provincie betrekken we ook de afdeling EZ (leisure), RO en MDO bij specifieke herbestemmingsprojecten. We zullen moeten onderzoeken of ook de provinciale grondbank een rol kan spelen. Ook zullen we nadrukkelijk oog hebben voor de wijkenaanpak en het versterken van de Limburgs identiteit, zoals die is neergezet in het programma Investeren in Steden en Dorpen. De vorm van samenwerking zal op projectbasis vorm krijgen.

Naast subsidiegever is de rol van de provincie in het herbestemmen van kloosters samen te vatten als:

- Bemiddelaar bij het bij elkaar brengen van vraag en aanbod
- Scharnierfunctie hebben naar andere nationale (RACM) en internationale (EU middelen) partijen
- Partner in de herbestemming vanuit het Ruimtelijk Ordeningsbeleid

Aanpak (project):

Voor het vormgeven van de bovenbeschreven rol dienen we een projectmatige aanpak te volgen. Hiervoor zullen we bij aanvang een projectplan opstellen.

Per klooster uit de prioriteitenlijst maken we een plan van aanpak. Daarin zal op de volgende aspecten worden ingegaan:

1. Wat zijn mogelijke herbestemmingen, hoe realistisch zijn deze en waar liggen de knelpunten;
2. Wat is de cultuurhistorische waarde en in hoeverre moet hiermee rekening worden gehouden (is beperkte sloop een optie?);
3. Welke andere ontwikkelingen spelen in het gebied en zijn er mogelijkheden voor win-win situaties (m.n. voor wat betreft duurzaamheid, leisure, ruimtelijke ontwikkeling, zorg e.d.);
4. Wie zijn mogelijke partners;
5. Wat is er nodig om committent bij deze partners te krijgen;
6. Wat zijn de beschikbare middelen (mogelijkheid van Europees subsidie);
7. Binnen welke termijn kan herbestemming worden gerealiseerd;

Dit plan van aanpak zal ook antwoord moeten geven op de vraag welke rol van de provincie gedurende het verdere proces wordt verwacht en hoe de afstemming met de verschillende afdelingen van de provincie vorm zal krijgen.

Kosten:

Voor het ondersteunen van dit proces is 50.000 Euro nodig. Het gaat om een arbeidsintensief proces dat niet binnen de reguliere formatie kan worden opgevangen.

Bijlage 1: PS-motie Jaar van het religieus Erfgoed

M. 4

Bijlage 4

CDA

MOTIE

2008 Jaar van het Religieus Erfgoed

Provinciale Staten van Limburg, in vergadering bijeen op 25 januari 2008

constaterende dat:

- Limburg vanwege haar christelijke traditie rijk is aan religieus erfgoed.
- In Limburg de kerkbesturen en beheerders grote moeite hebben om het geld bijeen te brengen voor het onderhoud en de revitalisering van de vaak monumentale kerkgebouwen.
- Vorige week bekend werd dat in de Nederlandse Rooms Katholieke Kerken 80% van de opbrengst van de jaarlijkse Aktie Kerkbalans opgaat aan de instandhouding van de gebouwen waardoor er geen ruimte overblijft voor het onderhoud van interieur en het aanlichten van kerken.
- Vanuit de beheerders daarom bij de overheden zowel op landelijk, provinciaal als lokaal niveau, erop is aangedrongen meer geld en subsidie mogelijkheden beschikbaar te stellen om de verdere teloorgang van deze gebouwen een halt toe te roepen.
- Religieus erfgoed een aanzuigende werking kan hebben op het gebied van recreatie en toerisme en op die wijze bijdraagt aan de versterking van de economische positie van een kern.

Overwegende dat:

- Het jaar 2008 uitgeroepen is tot het Jaar van het Religieus Erfgoed.
- Het doel hiervan is het vergroten van de belangstelling voor en de kennis van roerende en onroerende goederen in Nederland.
- Kerken, kloosters, abdijen en pastorieën vaak beeldbepalend zijn voor dorpen en steden in Limburg en door middel van activiteiten zoals wandel- en fietstochten, concerten, festivals en andere evenementen het publiek dichter bij het cultureel religieus erfgoed gebracht wordt.
- In Limburg onlangs door Gedeputeerde Staten het beleid "MONULISA" is vastgesteld met als doel het in stand houden van onze monumentale gebouwen.

En roepen Gedeputeerde Staten daarom op om:

Het jaar van het Religieus Erfgoed 2008 te benutten als stevige basis voor de aandacht die dit voor Limburg belangrijke cultureel religieus erfgoed verdient en hiervoor eenmalig een bedrag van 1 miljoen euro beschikbaar te stellen uit de programmagelden Investeren in Steden en Dorpen dan wel de extra middelen (Euro 15 mln.) van het Sociale Domein. Voor de inzet van deze middelen organisaties en beheerders van monumentale religieuze gebouwen op te roepen projecten in te dienen die voldoen aan vooraf vastgestelde criteria waarbij uitgegaan wordt van cofinanciering zoals verwoord in het coalitieakkoord "Investeren en verbinden".

en gaan over tot de orde van de dag.

CDA
